

MOZAIKOK CSONGRÁD VÁROS TÖRTÉNETÉBŐL

(Csongrád, 1976. 142. old.)

Csongrád — az egykori Csernigrád — felkutatásra és publikálásra váró, történeti tényekben gazdag múlttal és anyaggal rendelkezik. **Dr. Katona Imre** — városunk szülőtte — által 1954-ben összeállított Csongrád város bibliográfiája és az elszigetelt egyéni kutatások eredményei reális lehetőségeket kínálnak a honismereti mozgalomnak.

A Hazafias Népfront helyi szerve felismerte e lehetőségeket és a Csongrád Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályával karöltve 1975. októberében megalakította a Honismereti és Helytörténeti Bizottságot. A bizottság első feladatának tekintette egy folyamatosan, évenként legalább kétszer megjelenő folyóirat létrehozását — anyagi feltételét Csongrád Városi Tanács teremtette meg —, amely lehetőséget nyújt a már elkészült tanulmányok, monográfiarészletek stb. publikálására.

A határozatot tettek követték és 1976. december elején megjelent a *Mozaikok Csongrád város történetéből* c. kiadvány első száma, melynek bevezetőjében **dr. Varga József**, városunk tanácselnöke

hangsúlyozta: „...életünk formája és módja a történelem folyamán kialakult és egyre gyorsabb ütemben változó szükségleteinek megfelelő kielégítése nagyrészt attól függ, hogy időről-időre képesek vagyunk-e felismerni a város fejlődésének feltételeit és lehetőségeit. Ehhez pedig céltudatos munkára van szükség, olyan tevékenységre, amely jól szolgálja lakóhelyünk alapos megismerését. Ennek érdekében a város minden lakójának törekednie kell arra, hogy részt vegyen a város mai életének formálásában, kutassa a város múltját, hagyományait, itt élő elődeink szokásait és életmódját, munkálkodjék a jövő célszerű megalapozásán.”

Az első szám **Gát László—Sebestyén István**: Csongrád város felszabadulása és a demokratikus kibontakozás (1944—1948) c. tanulmányát közli.

A tervek szerint a *Mozaikok* mindegyik száma helyet ad néhány, már korábban megjelent tanulmányrészletnek és dokumentumnak is. Az első szám részleteket közöl **dr. Katona Imre**: Milyen volt Csongrád 100 évvel ezelőtt? (Szeged, 1948) c. munkájából; Az MSZMP Csongrád Városi Bizottsága 1976. január 20-i ülésének anyagából, valamint Csongrád Városi Tanács V. B. ötéves pénzügyi és fejlesztési tervből.

Gát László

DR. CZEGLÉDI IMRE:

A GYULAI HARISNYAGYÁR 75 ÉVE

(Ipartörténeti visszapillantás,
1900—1975.)

(Kiadta a Budapesti Harisnyagyár
gyulai gyára, Gyula, 1975, 198. old.)

Pontosan a századfordulón, az 1900. évben alapították Gyulán a kötőgyárat. A könyv részletesen ismerteti az alapítás körülményeit, az első részvényalírási felhívást, amely a július 8-tól július 31-ig terjedő időre szólt. Akik Gyulán járnak, bizonyára érdeklődéssel hasonlítják össze a régi Ferenczy és Kutsera házakat a mai épületekkel.

Nem kívánjuk részletesen ismertetni a kezdeti idők minden mozzanatát, de figyelmet érdemel annak a jegyzőkönyvnek a reprodukciója, amely a gyár 1900. augusztus 20-án délelőtt 10 órakor

kezdődő alakuló közgyűléséről ad hírt.

A gyár rendszeres termelése 1900 november 7-én indult meg 70 munkással és 60 géppel. A könyvből láthatjuk a kézi gépek termét, olvashatjuk az igazgatóság hirdetését a Békés című lapban. E szerint december 15-től mindenemű férfi, női és gyermekharisnyák készítését vállalja a gyár.

A szerző helyesen foglalja össze a gyár történetét az I. világháborúig. A statisztikai ismertetések nem mennek a könyv rovására, bár túlzottan részletesek. Az iparfejlődés bemutatása ugyanis megköveteli a részletességet, még ha vannak is, akik az „olvasmányságot” féltik tőle.

Az I. világháborús évek anyagából kiemelkedik a háborús gazdálkodás, a Hitelbankkal való érdeklődésség, a harisnyagyár nyereségének alakulása, a munkásnyomor és a fokozódó elégedet-

lenség. A könyv — talán feljegyzések hiányában — kevés helyet szentel a Tanácsköztársaság alatti munkástanács tevékenységének. Megállapítja, hogy az „üzem szocializálásáról... a harisnyagyárról nincsenek dokumentumok”.

Az 1919—1931 közötti éveket a gvár „hanyatló évtized”-ének tekinti s így is foglalja össze. A hangzatos címek — „Agyonszánálva a bukásig”, „Egy nagystílusú bankspekuláció”, „Szélmalomharc”, „Ki lettünk fosztva” — igen komoly eseményeket, problémákat tartalmaznak.

Sok mindent „ki kellett birnia” ezekben az években a gyárnak, hogy a furcsa helyzetek mellett fennmaradjon. A tárgyalt időszakban a munkásság szervezkedett, komolyabb eredményeket is ért el. A munkabér és a munkaidő visszatérő problémát jelentett.

Részletesen követi a könyv az 1929-ben kitört gazdasági válság jelentős mozzanatait, a munkabérek leszorítását, a munkaelbocsátásokat, a munka-intenzitás fokozását. Ismerteti a textilipar helyzetét a válság idején, majd a gyári nagy tüntetést és a város munkásságának szolidaritását írja le a korabeli sajtó alapján.

A nagy gazdasági válság éveit c. fejezetben az 1931-ben alakult — Colum-

bia Textilipari Rt. gyulai gyára néven egyesült — gyárral foglalkozik. Három vállalatot egyesítettek: a gyulait, a veszprémit és a Columbia Textilipar Rt.-t, amelyhez a gyulai Standard üzem és az óbudai Cotton üzem tartozott.

Külön fejezetben (a válságtól a háborúig) kapunk képet az 1933—1938-as évekről. Az 1939—1944. évi világháborús adatok a háború hatását mutatják a gyár termelésére. Nagyobb kár nem érte a gyárat: Gyula 1944. október 6-án felszabadult.

A gyár életében az igazi fordulat 1948. március 25-én következett be. Az első munkásigazgató intézkedéseitől az 1975. évig nagyon sok esemény történt. Megemlítjük a gyár átszervezését, rekonstrukcióját. Nagyfokú gépesítéssel növekedett a termelékenység. A gyár termékeit hazánk határain túl is megismerték.

A könyv méltán sorakozik a jó ipartörténeti művek közé. Feladatát betölti: nemcsak a gyár dolgozói forgathatják eredménnyel, hanem mindazok, akik üzemtörténettel vagy e szakágazattal foglalkoznak. Végül elismerés illeti a Gyulai Harisnyagyár vezetőségét a könyv kiadásáért.

Dr. Légrádi Dezső

MADÁCH NAPTÁR 1978

(Madách Könyv- és Lapkiadó Vállalat,
Pozsony, 1977. 273 old.)

Az 1978. évi Madách Naptárban számos oldalon keresztül kapunk tájékoztatást a naptárak eredetéről. Ehhez a bő ismertetéshez kiegészítésképpen még hozzátehetjük, hogy az első nyomtatott magyar naptár 1571-ben *Stainhofer Gáspár* bécsi nyomdájában készült. A középkori és a későbbi időkbeli származó naptárak a ma is sokaság tartalmán kívül az egyes napok asztrológiai jelentőségét is ismertették, vagyis, hogy mikor jó eret vágni, mely napokon kell a hashajtót bevenni, mikor kell fürödni stb. A mai naptárak nem tartalmazták ezeket a „bölcst” utmutatásokat, ezzel szemben a Madách Naptárban hasznos tanácsokat olvashatunk a baromfiudvarban, a kertben, a méhesben esedékes havonkénti teendőkről. Az eseménynaptár fontos eseményekről tájékoztat, de hiányoljuk a jelentős magyar vonatkozású évfordulók ismertetését. A közölt 261 évfordu-

ló közül csupán 21 a magyar vonatkozású.

A 273 oldalas naptár nagyobbik felében (185 oldalon) főként szórakoztató és egyéb hasznos olvasnivalót találunk. Az irodalmi anyag a Szép Szó fejezetben kapott helyet. A naptár anyagából azonban most elsősorban a honismereti szempontból érdekesekeket emeljük ki.

A Beszélő múlt c. fejezetben három írás látott napvilágot. *Tózsér Árpád* szemelvényeket közöl *Kósa László*: Rozmaringkoszorú című szlovákiai magyar népköltészeti gyűjteményéből. Ízelítőt kapunk még az éjjeliőr-kiáltásokból, a pásztordalokból, a katonadalokból, a betyárdalokból és a rabnótákból. *Kecskés László*: Komáromi mesterségek című könyvéből részletet olvashatunk. Címe: *Vízahalászat*. A Beszélő múlt fejezetét *Zsilka László*: Szinyei Merse Pál és Szlovákia című írása zárja le.

Tovább lapozva rátalálunk *Jakab István*nak, a Komensky Egyetem magyar tanszéke tanárának Jelentésfi-